

I anledning af Mogens Kai Nørregaards opsats om Johs. Jørgensen ønsker jeg at bemærke følgende:

1. M. K. N. har ret i, at det var Dantes egen personlighed og skæbne, der interesserede J. J. mest. Men det fremgår også med fuldstændig klarhed af min afhandling. At J. J. ikke skulle have læst *Den guddommelige Komædie*, anfægter ikke min fremstilling. Litteraturhistorien kender eksempler nok på, at en digter lader sig inspirere af en bog, som han ikke har læst fra ende til anden.

2. For mig var det overflødigt at omtale den italiensk-katolske synsmåde, hvorefter Dante og Manzoni er den italienske litteraturs grundpiller. Der var ingen grund til at vente, at den skulle have haft nogen betydning for J. J.; han opfattede italiensk litteratur fra et personligt, katolsk præg, men ikke ensidigt katolsk synspunkt; derfor er det naturligt, at hos ham andre forfattere træder i forgrunden.

3. Jeg har ikke opstillet J. J. som noget i retning af en kunstkender eller kunstkritiker. Det er rigtigt, at han ikke havde nogen teknisk forstand på billedkunst, men det er uberettiget at kaste vrang på hans mere subjektive, digteriske opfattelse. Af tre grunde medtog jeg dette afsnit: fordi det belyser J. J.s almindelige udvikling henimod større tolerance og en mere alsidig smag; fordi det viser sammenhængen i hans ideer om Italien; fordi jeg tror, at den tidlige italienske malerkunst havde betydning for ham som helgenbiograf.

Trods den skarpe kritik benytter jeg gerne lejligheden til påny at takke M. K. N. for den interesse, han har vist min afhandling.

Jørgen Breitenstein.

NATBRED (HOS SOPHUS CLAUSSEN)

Sophus Claussens »Pilefløjter« 1899 (2. udgave 1929) har denne mottostrofe på titelbladet:

Over mit Hoved
 slaar Tungsindets Fugl,
 dens natbrede Vinger
 beskygger min Sjæl,
 naar jeg tænker paa,
 hun var ung og fin
 med et Blik, der beruste
 som nygæret Vin.

Jeg ved ikke hvornår denne strofe er skrevet, om den er ældre end 1899 eller samtidig med udgivelsen. Strofen kommer igen i »Heroica« 1925; her er den første strofe i digtet »Ung Glorie« (p. 152 f.). Hvornår dette digt er skrevet ved jeg ikke. Ernst Frandsen oplyser intet om det i sit store værk om Sophus Claussen (1950). Digtet er ikke taget med i »Udvalgte Digte«

(1952). Mon ikke vi har et ungdomsdigt for os? Diktion og indhold stemmer særdeles godt med en række ungdomsdigte i »Pilefløjter«, »Danske Vers« 1912 og »Fabler« 1917;¹ men vi kan selvfølgelig have et yngre digt som er skrevet i Sophus Claussens ældre stil.

Udtrykket »natbrede Vinger« er originalt. Sammensætningen *natbred* er vist ikke brugt andre steder i dansk litteratur. Den er sikkert skabt af Sophus Claussen. Den er ikke medtaget i »Ordbog over det danske sprog« (i det følgende forkortet ODS). Jeg tror at man forgæves vil lede efter et udtryk som: *den brede nat*, hvorimod vi kan finde: *den store nat*. Jeg minder om Ingemanns aftensang: Den store stille Nat gaaer frem. Det er ikke usædvanligt at digtere bruger *stor* og *nat*.²

Det ejendommelige *natbred* synes dannet over »Natten breder sine Vinger« i Adolph Reckes – i sin tid kendte – sang »Paa Dampskibet«: Natten breder sine Vinger, / Stjerner myldre paa Himmelen frem (i »Viser« 1868 p. 102), der citeres i ODS under II. *brede* (II (1922), 1131).³ Johannes Jørgensen har i digtet »Sommernat« fra 1886 – der må formodes at være ældre end Sophus Claussens mottostrofe –: Nattens brede, blegblaa Vinger ligge søvntungt over Staden (»Vers« (1887) p. 47, »Lyrik« (1904) p. 17 og »Udvalgte Digte« (1944) p. 24). Hertil svarer i digtet »Døden« (i »Vers«) det ualmindelige udtryk: Nattens havbrede Ro (p. 57). Sammensætningen *havbred* (adjektiv) er ikke indregistreret i ODS. Det er ikke usandsynligt at Sophus Claussens »natbrede Vinger« har en forudsætning i Johannes Jørgensens »Nattens brede, blegblaa Vinger«.

Oehlschläger har i »Correggio« (1811) i femte handling:

Hvor skøn dog Aftenen er; hvor frisk og kølig!
Den vifter mig med sine brede Vinger;
Og styrker mig. I Østen falder Regn.⁴

I »Transfigurationen« i »Aarets Evangelium« (i »Samlede Digte« II, 1823) – ikke i »Jesu Christi gientagne Liv i den aarlige Natur« i »Poetiske Skrifter« 1805 – hedder det: Her alt Skyggen længe dækker / Dalen med sin Vinge bred.

Fra norsk litteratur skal anføres et par eksempler der hører hjemme i denne sammenhæng: *nat*, *bred* og *vinge*. Henrik Ibsen har i »Catilina« (1850): og sin brede Vinge sænker i min Barm en Nat. Dette sted citeres ikke i ordbogen til Henrik Ibsens »Samlede verker« (1957), ved Ragnvald Iversen (under *bred*, *nat* eller *vinge*). Derimod citeres, under *vinge*, digtet »Dødningsballet«: Hen over den Kirkegaard øde / Har Natten sin Vinge udbredt (se XIV (1937) p. 48). Olav Aukrust har i sit digt »Natt som stillast« i »Himmelvarden« 1916: Alt er tagna. Ned kjem natt / på breide, svarte vengjer.⁶ Disse verslinier kommenteres således af Bjarte Birkeland: »Diktaren trår mot sol og dag. For nattens tider kan mørkret vera »ladd med rædsle« som ofte openberrar seg i fugleskepnad. Men angestfuglen frå ukjende heimar har sitt motstykke i fugleflokken brått dalande i nysnøen som ein blid og varm helsing ovanfrå i vintermørke og kulde«.⁷ I og for sig

er der ikke knyttet nogen angst-stemning til ordene »natt/på breide, svarte vengjer«. Billedet af natten som en fugl er klassisk (herom i det følgende). De to linier må ses på baggrund af hele digtet og Olav Aukrusts syn på den mørke nat. Jeg citerer første strofe der bringer en bedre forståelse af Bjarte Birkelands kommentar:

Soli fjella, glein og glatt,
fjell står att og stengjer.
Alt er tagna. Ned kjem natt
på breide, svarte vengjer,
då vaknar dulde strengjer.
Og Sátan kjem med all sin her
og Himmelørn og Herrens vér,
og angest-orm
og eld og storm.
og løgen stri'r som villast,
og det er natt som stillast.

ODS XXVII (1954), 66 anfører adjektivet *vingebred*: l. br. (med tre eksempler). Fra Grundtvigs »Krønike-Riim« (1829) citeres: Mid-Nat ruged saa vinge-bred (p. 2). Vi kan altså konstatere at vi i en række eksempler har *nat*, *vinge* og *bred* kædet sammen; men Sophus Claussens *natbred* synes at stå helt isoleret.

I det følgende skal jeg give en række eksempler på *nat* og *vinge(r)* forbundet med hinanden. ODS citerer under *nat* (XIV (1933), 904): »Den mørke fæle Nat med sine sorte Vinger« fra Holbergs »Peder Paars«. Det samme citat bringes under *vinge* (XXVII (1954), 54). Fra Johan Ludvig Heiberg citeres (smst. sp. 56): Nu tabte Dagen sit sidste Skjær: / Og Natten løfter sin Vinge (»Poetiske Skrifter« X (1862) p. 334). Citatet er fra »Nøddeknækkerne« (1845). I modsætning hertil har vi Holger Drachmanns kendte digt »Improvisation om Bord« (i »Dæmpede Melodier« 1875): Men endnu spreder Sommernattens Skær / Ud over Sø og Land de lyse Vinger. Versene citeres i ODS under *sommernat* (XX (1941), 1456), men ikke under *sprede*. Oehlenschläger har i »Freidigt Sommerliv« (i »Langelands-Reise« i »Poetiske Skrifter« 1805):

Hvor Natten hisset sortindsløret sidder!
Og lytter taus til Nattergalens Qvidder;
To Børn hun breder sine Vinger over,
Eet lader som det sov, det Andet sover.

ODS citerer de to første vers under *nat* (XIV, 914). Oehlenschläger har i »Oluf kommer til Havfruen« (anden strofe) i »Helge« (1814):

Saa hæved hun sin Arm i Hast –
Da holdt en useet Finger
Det skarpe Jern i Luften fast,
Stærkt sused Nattens Vinger.

(Se f. eks. Oehlenschläger »Poetiske Skrifter«, udg. af H. Topsøe-Jensen, V (1930) p. 84).

Fr. Paludan-Müller har i »Amor og Psyche« (1834):

Saa staaer jeg atter i mit stille Slot,
Hvor med de sænkede, de sorte Vinger
Den tause Nat er ind ad Døren traadt⁸.

I »Tithon« er der to eksempler på *nat* og *vinge*: Og hvorfor hader du den stille Nat? – /See hvor med tunge Vinger der hun flyver – Ind under Nattens Vinger han er flygtet⁹.

Nis Petersen har i digtet »Skumring«: to alene i en verden under nattens sorte vinger (i »Stynede Popler« (1943) p. 142 og mindeudgaven af Nis Petersens skrifter VIII (1962) p. 293). Tove Ditlevsen har i sit digt »Regn« (i »Lille Verden« 1942) dette vers (som slutter digtet): Natten har vældige Vinger (se »Digte i udvalg« (1964) p. 70).

Hos Erik Axel Karlfeldt har jeg fundet *nat* og *vinge* forbundet to gange i hans »Oration till skalden och kompaner« fra 1930: ... att sova under nattens svarta vingar – gå nu till vila under nattens goda, svarta vingar! (se »Tankar och tal« (1932) p. 30 og 39). Karlfeldts »nattens goda, svarta vingar« står i afgjort modsætning til Olav Aukrusts »natt/på breide, svarte vengjer« efter Bjarte Birkelands analyse.

I den græske kunst bliver natten altid fremstillet med vinger¹⁰. Euripides har i »Orestes« (vers 174 ff. i C. P. Christensens oversættelse 1875):

Høje, ærværdige Nat,
Du som med kvægsom Søvn dulmer al Jordens Nød,
Hæv dig fra Mørkets Hjem, paa let Vinge svæv
Hid til Agamemnons Bolig!

Karlfeldts nat svarer hertil: den kvægende, gode nat som bringer hvile; her er ingen angst og ikke besøg af Satan som hos Aukrust.

I denne forbindelse er der grund til at nævne Thorvaldsens berømte relief »Natten« fra 1815, der muligvis er inspireret af Oehlenschlägers strofe i »Freidigt Sommerliv«¹¹.

Harry Andersen.

NOTER

1. »Rejseminder« fra 1887 (»Pilefløjter«) har *smægte* (De smægger saa sødt, saa hjærtebeklemt/mod Solskin og luftblaa Dage), »Ung Glorie«: sødt smægtende Tag. »Siesta« fra 1888 eller 1889 (»Danske Vers« 1912) har: naar Blikket ej beruser (sml. strofe i »Ung Glorie«). »Erindring« fra 1888 eller 1889 (»Danske Vers«) har: Jeg husker hendes blege Smil/og hendes Hænders myge Tag,/hvor ensomt og hvor stolt hun gik/paa vor Berusning første Dag (sml. strofe 1 i »Ung Glorie« og »sødt smægtende Tag« i strofe 3). »Ung Glorie« har videre

tilknytning til ungdomsdigte som »I Hi« fra 1884 (»Fabler« 1917), »Balaften« fra 1888, »Solskinsvise« fra 1888, »I en Frugthave« fra 1888, »Tagdryp« fra 1888 eller 1889, »Romance« fra 1890, »Novelle« fra 1890 (alle i »Pilefløjter«). »Anadyomene« fra 1890 (»Danske Vers«). Desuden nævner jeg »Den unge Pige i Sommerregnen« i fortællingen »Kitty« 1895 (2. udgave 1912), der er optrykt i udvalget »Eroter og Fauner« 1910 (men ikke i »Udvalgte Digte« 1952) og »I Vaaren« fra 1898 (»Fabler«). – 2. Eksempler er anført i mit arbejde »Ludvig Holstein i den litterære tradition« (Københavns universitets festskrift 1963) p. 125 og 147 (note 80). – 3. Digtet er taget med i »Den danske Lyrik 1800–1870«, ved F. J. Billeskov Jansen, 2. halvbind (1961) p. 241. – 4. Se f. eks. »Poetiske Skrifter« III (1896) p. 225. – 5. Se Henrik Ibsen »Samlede verker« I (1928) p. 93 (3. akt). – 6. Se »Dikt i samling« I (3. utg., 1943) p. 71. – 7. Se hans prøveforelæsning for den filosofiske doktorgrad »Kosmiske førestellinger hos Olav Aukrust, Olav Nygard og Olaf Bull« (i »Edda«, 1963 p. 254 f.). – 8. Se f. eks. »Poetiske Skrifter i Udvalg« II (1901) p. 56. – 9. Smst. p. 232 og 319. – 10. Se artiklen *Nyx* i »Ausführliches Lexicon der griechischen und römischen Mythologie«, hrsg. von W. H. Roscher III, 1 (1897/1909) sp. 569 ff. (se specielt sp. 575 f.) og Pauly-Wissowa »Real-Encyclopädie der classischen Altertumswissenschaft« XVII, 2 (1937), 1663 ff.: artiklen *Nyx*. I Grimms ordbog citeres: Die Nacht schwang ihre feuchten Flügel (VII (1889), 152). – 11. Se Erik Moltesen »Thorvaldsens Museum« (1927) p. 35 (med citat fra Oehlenschläger) og 314 ff. (til det sidste sted henviser ODS under *nat* XIV (1933). 904). *Korrekturnote* (november 1964). I Anne Marie Lind Børups digtsamling »Fra Vang og Veje« (1964) har jeg fundet verset: Naar Natten breder ud sin mørke Vinge. Det viser hvor stærk traditionen er.